

ב. 'מכאן התיר רבינו מאיר ז"ל ללמוד לנכרי שיחלוב את בהמתו בשבת, שהבהמה מצטערת מרוב החלב שבדדיה וצער בעלי חיים דאורייתא דחי שבות דאמירה לנכרי' (מובא ברא"ש).

דפים קכח – קכט

ר.ט. א. מהם דיני יולדת בשבת?

ב. האם יש 'סחיטה' בשיעור?

א. מיילדים את האשה בשבת, וקוראים לה (= בשבילה) חכמה (= מילדת) ממקום למקום, ומחללים עליה את השבת; אם היתה צריכה לנר – חברתה מדלקת לה את הנר, ואפילו היתה היולדת סומא – כדי ליישב דעתה שתהא בטוחה בכך שיטפלו בה כראות.

א. כיצא בזה מורים פוסקי זמננו שמותר לאם היולדת או לבעלה, להתלוות אליה עמה בנסיעתה לבית החולים לילד, אם יש לה צורך בדבר – כדי שתתישב דעתה (וכן הורה החו"א (קובץ אגרות ח"א קמא: ... בענין נסיעת יולדת בשבת הדבר בהיפוך, מורו אני שיעו עמה). וכ"כ באגרות משה או"ח ח"א קלב. ומשמע שם שמיקל כשצריך אף ביציאה חוץ לתחום. ובשו"ת אור לציון (ח"ב לו, כג) כתב שאין להתלוות אליה בתנאי כשאר יש מישהו ברכב שיוכל לדאוג לה לעת הצורך, אלא אם היא מבקשת זאת). וכן מותר לטלטל דברים שיש לה צורך בהם כדי שתתישב דעתה, ואעפ"י שאין עירוב (עפ"י ש"כ מ, ע).
ב. כשם שקוראים לה חכמה, כך קוראים לרופא שיבוא אל החולה, וגם במקום שיש כבר רופא אלא שיש ספק שהרופא המובהק יכול לעזור יותר – פשוט שמותר. 'ובפרט שכיח זה אצל זקנים, שרגילים רופאים פשוטים ואינם שומרי התורה, להתיאש מהר מתקוות חיי החולה'.

ולטלפן לקרובי משפחה כדי שיגיעו למקום אישפוזו של החולה שיש בו סכנה; אם הדבר נוגע לטיפול הרפואי עצמו, כגון כדי שיומינו רופא מומחה או כגון שיש חשש שבהעדר הקרובים אצל החולה, יזניחוהו ולא יטפלו בו כראות – פשוט שמצוה להודיעם כדי שיבואו. ואולם אם כדי שהחולה לא יהיה לבדו בבית החולים, 'אין בידינו לדמות להמבואר סי' ש"ל באו"ח דמדליקין נר ליולדת שלא תפחד... בכל אופן אין דעתי להתיר סתמא איסור תורה בשביל חולה שלא ישב לבד, אם לא שיש רגלים לדבר שיכול לצמוח מזה ספק פקוח נפש' (עפ"י שבט הלוי ח"ח סה. וע' כעין זה בשמירת שבת כהלכתה (לה, ג), אלא שחכך שם (בהערה כ), האם יש בהפעלת הטלפון מלאכה דאורייתא, שמא הדלקת הנורות במרכוזה נידונית כ'פס"ר דלא ניהא ליה'. יצוין שכיום אין נורות שנדלקות). ולשלוח נכרי כדי להועיקם – מותר (עפ"י ש"כ לה, ג. ועע"ש לב, כה-כו).

אם היתה צריכה לשמן – חברתה מביאה לה שמן ביד (בכפה ולא בכלי). ואם אינו ספק ביד – מביאה בשערה [שאינו סחיטה בשיעור. ואם תאמר יש סחיטה בשיעור – תביא בכלי שבשערה, שכל מה שאפשר לשנות (בלא חשש סיכון. ריטב"א) – משנים].

לענין זה חמורה יולדת משאר חולים. ויש סוברים שגם בשאר חולים יש לשנות כשאפשר בלא עיכוב.

אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה, כל זמן שהקבר (= הרחם) פתוח, בין אמרה צריכה אני בין שלא אמרה צריכה אני (יש גורסים: שאמרה אין צריכה אני) – מחללים עליה את השבת. נסתם הקבר, אפילו אמרה צריכה אני – אין מחללים. כן שנה רב אשי. מר זוטרא שנה: נסתם הקבר, אמרה צריכה אני – מחללים, לא אמרה צריכה אני – אין מחללים. ופסק מרימר הלכה כמר זוטרא מפני שספק נפשות להקל. מאימתי פתיחת הקבר; לאביי, משעה שתשב על המשבר. לרב הונא בריה דרב יהושע, משעה שהדם שותת ויורד (אף קודם שישבה על המשבר. רי"ף) / משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה.

פסק הרי"ף שאין מחללים עליה שבת עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר. ואלם הרמב"ם פסק משעה שהדם שותת בלבד. וכן נטו שאר ראשונים והקשו על הרי"ף. וכן פסק השו"ע שמחללים את השבת משעה שהופיע סימן אחד משלש סימנים אלו. עד מתי פתיחת הקבר; לדברי אביי – שלשה ימים. לרבא בשם רב יהודה: שבעה / שלשים יום. והסיקו בשם חכמי נהרדעא: עד שלשה ימים, בין אמרה צריכה אני בין אמרה לא צריכה אני (וחברותיה אומרות שהיא צריכה. עפ"י רש"י) – מחללים. עד שבעה – אמרה צריכה אני מחללים, אמרה לא צריכה אני – אין מחללים. עד שלשים – אפילו אמרה אין מחללים אבל עושים על ידי נכרי, כדין שאר חולה שאין בו סכנה, שעושים לו צרכיו על ידי נכרי.

א. כתבו התוס' שאביי ורבא שניהם מסכימים לדברי נהרדעי, וכל אחד דיבר על ענין אחר.
ב. כתב הרמב"ן (והובא ברשב"א ובר"ן): זה שאמרו מחללים תוך שלשה אפילו אומרת אני צריכה – בשאין שם חכם ורופא, אבל אם אומר היולדת והרופא או החכמה אומרים שאינה צריכה – אין מחללים.

ואולם אם היא עצמה אומרת צריכה אני, אפילו לאחר שלשה שומעים לה ואפילו בניגוד לדברי הרופא – שלב יודע מרת נפשו.

ג. בתוך שבעה מחללים אף בסתמא, כל שלא אמרה שאינה צריכה (רי"ף ור"ד). ושבעה ימים אלו, כתבו הרבה ראשונים שהם מעת לעת מרגע הלידה, וכן נקטו פוסקים אחרונים [כשאין בנמצא נכרי לעשות על ידו], ואעפ"י שהשלחן-ערוך פסק שאינם מעת לעת (עפ"י משנ"ב של סק"י; שמירת שבת כהלכתה לו, יד; מאור ישראל כאן).

ד. יש אומרים שכשם שהתירו אמירה לנכרי בחולה שאין בו סכנה כגון יולדת לאחר שבעה, כך מתירים איסור שבות אפילו כשישראל עושהו בידים. [ויש מתירים רק איסורי שבות שאינם נסמכים על מלאכה דאוריתא].

ויש אוסרים על ידי ישראל אם לא במקום סכנת אבר [אלא שאם אי אפשר למצוא נכרי לעשותם, מותר לישראל לעשותם בשינוי גם לדעה זו. הגר"א].

ויש מתירים איסורי שבות רק כשנעשים כלאחר יד, ואין צריך לחזור אחר נכרי. [רמב"ן]. יש אומרים שלדעה זו מותר כלאחר יד אפילו מלאכות דאוריתא. עפ"י שו"ע הגר"ו; תהלה לדוד; אגלי טל 'סוחר' יו, לח. ואלם מהריטב"א (כאן ולהלן קמ. ובכתובות ס) משמע שאין התר אלא בשבות ע"י שינוי [ודוקא שינוי גדול. עריטב"א קמ.], כפשט לשון הרמב"ן ושאר פוסקים]. (ערשב"א וחדושי הר"ן כאן; ר"ן פי"ד; מ"מ שבת ב, י; או"ח שכה, יז).

והלכה כדעה השלישית (שו"ע שם), להתיר כל שבות רק על ידי שינוי. ואם יש בו סכנת אבר מותר אף בלא שינוי (משנ"ב סקנ"ז. ומשמע לכאור' מסתימת הדברים שאפילו מלאכה ממש, אם אינה צריכה לגופה מותרת בסכנת אבר, וצ"ב).

ה. כאשר הנכרי הוא משרתו של ישראל, יש מהראשונים שסוברים שאסור שיעשה מלאכה לרבו מדאוריתא, הלכך אסור אף לחולה שאין בו סכנה, אבל לישראל אחר מותר (עפ"י שו"ת הרשב"א נט, ומובא בשו"ע שד, א. וכתב בא"ר שלמעשה יש להחמיר כדעה זו).

אמר רב יהודה אמר שמואל: עושים מדורה לחיה בשבת שלא תצטנן. והסיקו שכן הדין לשאר חולה ולמי שמקויו לו דם ונצטנן, ואפילו בתקופת תמוז החמה.

כן דעת רוב הראשונים, ואילו הרמב"ם (שבת ב, יד) פסק שלשאר חולה אין עושים מדורה אלא מחממים אותו בבגדים שאינם מסוכן אצל צינה, מלבד חיה ומקויו דם שנצטנן גופו (וער"ן).

[ועוד פרטו בגמרא הנהגות בריאות שונות ליולדת ולמקוץ דם. ולא הובאו בפוסקים. ואולם כתב הרמ"א (או"ח תסח, י) שכבר נהגו שלא להקיצו דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות. וכן יש שהביאו מה שאמרו אין מקיזים דם בימי שני שלישי וחמשי (שו"ע הגר"ז הל' שמירת הגוף והנפש ה). הרוצה שיוציאו דם ממנו בשביל ריוח ממון – אין למחות בו (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"א קג. ע"ש. עוד בעניני תרומת דם – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה ריט). קושרים את טבור הילוד בשבת. רבי יוסי אומר: אף חותכים. וטומנים את השליא כדי שיחם הולד. ומודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכים, מפני שמתנתקים המה זה מזה ומסתכנים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: הלכה כרבי יוסי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: כל האמור בפרשת תוכחה שביחזקאל, עושים לחיה בשבת; מיילדים את הולד, חותכים הטבור, רוחצים הולד, מולחים אותו ומלפפים (וכן מעצבים את החוליות שנתפרקו (עפ"י רש"י קמז:). ויש אוסרים (ע' תורי"ד שם ולעיל קכג).

ב. רבה רב יוסף אמרו: אין סחיטה בשיער, ובוזה פרושו דברי הברייתא לענין הבאת שמן ליולדת על ידי שיער חברתה. ורב אשי פרש הברייתא גם אם ננקוט יש סחיטה לשיער. כתבו המפרשים שרב אשי אינו חולק לדינא אלא מיישב הברייתא בכל אופן לרווחא דמילתא. עוד כתבו הפוסקים לשמוע מדברי הגמרא שגם לדעת האומרים אין סחיטה בשיער – אסור לסחוט השיער מדרבנן [ולכך אם יש די בשמן שביד – תביא לה חברתה ביד ולא בשיער]. וסתימת הפוסקים שאין חילוק בין שמן ושאר משקים למים. ומכל מקום אין נמנעים מלטבול בשבת, כי אין חוששים שמא יסחוט השיער. וגם מותר לנגב השיער במגבת (שש"כ ועוד). ויש מתירים לרחוץ הזקן במים מלכלוך שעליו, (משום פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן). ויש מחמירים בדבר.

פרק תשעה עשר; דף קל

ר. א. מכשירי מילה, האם דוחים את השבת?
 ב. שכחו להביא את האיזמל מערב שבת למול, האם אפשר להביאו מרשות היחיד דרך גגות וחצירות וקרפיפות?
 ג. האם מותר להעביר את האיזמל במבוי שלא נשתתפו בו, מראשו לסופו?
 א. רבי אליעזר אומר: מכשירי מילה דוחים את השבת (ומקורו מבואר להלן קלב), ולכן אם לא הביאו כלי מערב שבת – מביאו בשבת [מגולה, לחיבוב מצוה (כן אמר לוי ותניא נמי הכי). ובשעת הסכנה שגזרו שלא למול – מביאים אותו מכוסה על פי עדים, שיוכלו להעיד שאיזמל של מצוה היא ובכך יימנע מחשד]. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל למול. וכן היו נוהגים במקומו.
 א. התוס' ביבמות (יד.) כתבו שבמתכוין היו מביאים עצמם לידי כך, שיצטרכו לעשות פחמים לעשות ברזל – משום חיבוב מצוה, אבל בתוס' בסוגיתנו משמע שאין עושים כן אלא בששכחו וכד'.
 ב. בכל מקום שנצרכים לחלל השבת מפני פיקוח נפש, יתכן שראוי לעשות באופן שהוא ידוע שעוסק בהצלת נפש, כדי למנוע חשד (ע' חדושים ובאורים קמו: שצדד בדבר).